

YAŞAM sanattır. Her sanatta olduğu gibi onun da yaratılmasında yetenek, çalışma, disiplin gereklidir. Disiplin derken yüz yıllarca anlamsız şeylerle kafası doldurulan, makinaya dönüştürülen insanın disiplin değerlerinden söz etmiyorum. Bir amacı olan, o amaç için belirli özveriyi göze alan kişinin disiplininden söz ediyoruz.

Bir romancının romanını yayınlıncaya dek kaç kez yazdığı -örneğin Toistoy'un **Savaş ve Barış**'ının yedi kez yeniden yazıldığı- düşünülürse, bir şiiri bir dizesi için yıllarca bekleten ozanlar düşünülürse, bir yaşam sanatının da nasıl yaratılacağı kavranabilir. Yaşam sanatının yolu sevmeden geçer. Sevmezse bir yaşam sanatı düşünülemez. Yüreğinde insan sevgisinin -sevgiliye, anneye, kardeşe, dosta vs. bulunmadığı bir bireyin yaşama sanatının olmadığı, olamayacağı söylenebilir. Her insan doğar, büyür, çoğalır diye her insanın yaşam sanatçısı olduğunu söyleyemeyiz. Sanat yaratmadır, yeniden yaratma, olmayanı var etmedir ki kolay değildir. Sevme yetisidir, yaratmanın baş koşulu. Yarattığı nesneyle bir olmaya giden yolda, olağanüstü yolda olmak demektir. Bu yolculuğa çıkış kendine güveni gerektirir. Güvenin kaynağında ise olgun bir kişiliğe ulaşmış olma, bir bireşime varmış olma yatar. Bir yaşam sanatçısı olan insan hiç de uzun olmayan yıllarını, aylarını, günlerini onu doygunluğa ulaştırın, en yüce mutluluğu veren yaratma eylemine girerek değerlendirmelidir. Yaratma eyleminin yolu sevmekten, sevmeden korkmadan, birilerini karşılık beklemeden sevmekten geçer. Kendisini de sevmeden -narsisizm'e varmayan- geçen. Kendisini sevmeden başkalarını sevdiğini söyleyenlere gülünür, olanaksızdır çünkü.

İkili bir şirketin kurucuları olarak, masa başındaki iki üst memur olarak, ekonomik özgürlüğü-sevgisizlik bellekerek -kadınlar için-sevmeye ulaşamaz ve sanat yaratılmaz. Ortaya çıkan şey daha çok para, özdeksel güç ama yaşamdan vermedir, yitirir. Özdeksel gücüyle kimse sanat yaratamaz. Yetmez. Her sanat yapısı gibi yaşam sanatı için de temel öğe karşılık beklemeden sevebilme, bir şeyler verebilmedir. Sanatçı yaratılarda tersi ve yüzü, vere vere kendini yitirme ve ölümsüzlüğe ulaşma olur.

Sevme, adını bile bilmediğim bir kızın üzücünü yüreğinde duyumsamam, gözlerinden kara acı perdesini indirip mutluluk pırlantısını koymamdır yerine. Bu benim sevdamın da -başkasıyla olan- sınırlarını genişleten, büyüten bir olgudur. İnsanı mutluluğa götüren en önemli olgu başkalarına birşeylerini verebilmesidir. Sevgisini, yüreğini... Bu sömürülme olarak yorumlanmasın. Sığ düşünceyle, sömürülme, aptallık olduğunu düşünenler olacaktır. Bugün belki çoğunlukta da olsalar -küçük kentsoylu kesiminde- dün azınlıktaydılar ve yarın da azınlıkta olacaklar. İnsanlık, insanın varoluşu bunu gerektirir çünkü. Ama çağımız -günümüz- insanı, her türlü insanı öğelerden soyutlanmış -soyutlandırılmış- makinaya dönüşmüş, tutsak olmuş -o onu edecek yerde- çağımız insanı genel olarak bunun bilincinde değildir. Bir gün, insanın makinaya, nesneye tutsak olmadığı, yalnız kendi değerlerinin tutsağı olduğu bir gün bunun bilincine varmış olacağız. Kesinlikle varacağız, çünkü insana inanıyorum, özbenliğini yitirmiş,

R 1956a

Yaşam Sanatı

SEVME SANATI İNCELEMESİ
ERICH FROMM'UN DE YAYINLARI

Yusuf ALPER

durmasız arayan insana inanıyorum. Yaşam sanatının boş ögesi olarak sevmeyi, karşılık beklemeden - tecimlenlikten uzak, karşılıklı gereksinmelerinin bilincinde olarak, onlara yönelik bir anlayışla (H.S.Sullivan'ın dediği gibi) sevebilen insanların soyunun tükenmediğini, durmasız çoğalacaklarını biliyorum.

"İnsan kendisinin bilincinde olan hayattır. Kendisini ayrı bir bütün olarak görmesi, payına düşen yaşam süresinin kısalığını bilmesi, istemeden doğduğu, istemese de öleceği, yalnızlığının bilincinde olması bütünlenebilen varlığını hapishaneye çevirir. İnsan kendisini bu hapishaneden kurtarmasa, öteki insanlarla tamamlaması çildirir." (Erich Fromm, **Sevme Sanatı**, Yurdanur Salman çevirisi).

İnsanın ontolojik yapısında kendine özgü küçük küresiyle (microsfer) kendi dışındaki evren; büyük küre (macrosfer) arasındaki bağın, ilginin kopmasıyla insan çildirir yine. Birey öz dünyasını evrenden dışarı aldığı anda büyü bozuldu demektir. Küçük küresinin nereye çarpacağı -en çok çarptığı şey kendisidir- belli olmaz. Benlik parçalanmıştır, bütünlük bozulmuştur. Yaşam artık değil sanat olmak, çekilmesi korkunç bir yükü dönmüştür. Psikiyatri bölümü görmeden o konuda ayakları yerden kesik suçlamalarda bulunanların sandığı kadar kolay açıkların bir durum değildir. Çevresel koşulların da bir etken olduğu gerçeğini, düzenin, insanı, insanı saygısı, sevgisi olmayan her düzenin bunda etken olduğu gerçeğini kimse yadsıyamaz. O an yapılması gereken o korkunç acıdan, kısıpattan bireyi kurtarmaktır.

YALNIZLIK, varoluşu gereği insanın yakasını bırakmayan bir olgudur. Ondan kurtulmak için durmadan denemeler yaparız. Örneğin evlilik de bir yalnızlıktan kurtulma denemesidir bir bakıma, ama sonuçta "iki kişilik yalnızlık" da ortaya çıkabilir. Yalnızlık paylaşılır, üzünç, sonsuz, kısıpacı yengeç; acı paylaşılır. Yaşam sanatının en önemli öğelerinden biri de işte bu paylaşım. Acıyı, sevgiyi, üzücünü, yalnızlığı, her şeyi biriyle paylaşmadır. Herkesle paylaşabileceğimiz şey-

ın olabilmesi gerekir bir sevdayı yaşatmak, yütmek için. "Yalnızlıktan kurtulma, bir-me, kendi kişisel yaşamını aşır bütünleşme sorununu insanın bir varlık sorunudur."

İnsanı, sürüden biri olarak görmek isteyen, le olmasına zorlayan egemen güçlere karşı nümüzde bireyliğini koruyabilmiş insanlar rdır ve her zaman da olacaktır. İlerlemeyi şlayan onlardır. Sürüden biri, toplumdananın bireyliğini korumak, sürüden biri namak olduğunun bilincinde olmayan kimi vebilir ki hangi sanatı yaşasın? Yaratmanın lu özgünlükten, başkalıktan geçmez mi?

Günümüzde yaşam sanatını olumsuz yönde kileyen etmenlerden biri de cinsler arası ituplaşmanın yok olmaya giden yolda ilerlesidir. Kadın-erkek eşitliği "aynılık" gibi yomlanmakta, yaşam sanatını baltalamakta, tızın ve diğer sanat dallarını da olumsuz nde etkilemektedir. Bu Türk toplumunun enüz sorunu değil. Cemal Süreyya'nın bir ızısında -belki söyleşisinde- belirttiği gibi ırk toplumunun cinsel kutuplaşma gizilgücü aşka toplumlara göre oldukça yüksek düzeyedir. Bunu Türk sanatçısının gerektiği gibi, ısterince kullanmadığından yakınıyordu yanlış ımsamıyorsam.

Erich Fromm, Freud'un sevgiyi yalnız cinsel güdünün ortaya çıkma biçimi -ya da yüceltil- esi- olarak gördüğü ve yanlışlığını, cinsel teğin sevmek ve birleşmek gereksiniminin elirtilerinden birisi olduğunu anlaması gerek- ğini söyleyerek onu yadsımaktadır. Cinsel teğin amacının acı veren gerginlikten kur- ılmak, cinsler arası köprü kurarak doyuma laşmak olduğunu söyler. Freud'un, kadını hadım edilmiş erkek" olarak gördüğünü, oysa nun da kendine özgü dişi yapısının olduğunu ımlatır.

"Freud eskidi mi?" Türk toplumuna doğru ürüst gelmedi ki eskisin. Ama Batı toplumu skitmiştir. O insan derinliğine giden yolu

açan, katkısı yadsınamaz bir ruhbilimcidir. Ruhbilimin çekirdeğidir. Ama eksiktir, yetersizdir. Bize düşen görev; insanın nelğine, kimliğine eğiliyorsak, yaşama sanatını daha yüceltmek istiyorsak Freud'dan Fromm'a, Jung'a, Reich'e dek bu konuda yaşam tüketmiş düşünürlerden -bilim adamlarından- yararlanarak bir bireşime varmaktır.

İnsan doğuştan yarışçı, kıskanç değildir. Onu öyle yapan çevresel koşullar, yetiştirilme biçimi, toplumsal yapıdır. Bazı toplumlarda yapılan araştırmalarla gösterilmiştir.

Fromm'un "sevmede nesnenin önemi yok- tur" düşüncesine tümüyle katılmak olanaksız. Belirleyici olan seven insanın sevebilme yetisi- dir ama, seveceği kişide de -nesnede- belirli özellikler arayacaktır. O yüzden sevmede, bir sanat olan sevmede nesne -bir özne olarak sevgili- önemi vardır. Herkesi sevebilirim ama ikili olarak gerçek cinsel doyuma ulaşacağım kişi benim için önemli, özellikleri olan kişidir. Bu yaşama sanatının, sevmek sanatının yadsı- namaz bir gerçeğidir.

Gerçekte sevginin varlığına inanmayan Fre- ud'la yaşama sanatını sevgi üstüne oturtan Fromm'un çıkış noktaları aynıdır. Egemen güç- ler her ikisinin düşüncesini de istedikleri gibi yorumlayıp kullanırlar. Günümüz egemen düşüncesi kuşkusuz Darwin ve Freud'u daha çok kullanmakta. Ayaklarını sanki doğuya -orta-, uzak- basmış Fromm henüz pek kulla- nılmadı. W. Reich de öyle.

Yaşam sanatı insanı, doğayı, evreni yaşamı sevmedir. Bir bütün olarak tüm evreni bir bireyde sevmektir. Herkesi, her şeyi sevmeden geçen bir yolun sonundaki ikili bir sevdaya varmadır. Evrenin odağı olan insanı kendi odağımız olan sevgilimizde sevmedir. Gerisi yalandır, iki yüzlülük, sonsuz yüzlülüktür, do- ğaya, insana yabancıdır. Yaşanan; doğmak, büyüme, birleşme, çoğalmak, ölmektir ama sanat değildir.